

Arbetsmarknadsdepartementet
a.remissvar@regeringskansliet.se
Kopia till
frida.hansson@regeringskansliet.se
Diarienummer A2023/01688, A2023/01703

Remissvar SOU 2023:97 och SOU 2023:98

Storasyster arbetar för ett jämställt samhälle fritt från sexuellt våld. Vi tackar för möjligheten att lämna yttrande avseende:

- Ut ur utsatthet (SOU 2023:97)
- Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften- våldsutsatthet som behöver synliggöras (SOU 2023:98)

Sammanfattning

Storasyster ser överlag mycket positivt på utredningarna Ut ur utsatthet (SOU 2023:97) och Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften- våldsutsatthet som behöver synliggöras (SOU 2023:98). Vi delar i hög utsträckning respektive utrednings bild av vilka förbättringsåtgärder som krävs och vill betona vikten av att förslagen godtas samt implementeras i praktiken omgående. Situationen för utredningarnas målgrupper är akut.

Storasyster välkomnar utredningens förslag men vill göra några tillägg och medskick. Dessa specificeras nedan.

Exitprogram

10.2.1 (SOU 2023:97) *Exitprogram för vuxna med en särskilt utsedd samordnare, tvärprofessionell grupp och en individuell plan*

10.2.2 (SOU 2023:97) *Program för barn med en särskilt utsedd samordnare, tvärprofessionell grupp och en individuell plan*

Storasyster tillstyrker utredningens förslag om anpassade exitprogram med samordnare och tvärprofessionell grupp för såväl barn och vuxna.

Vår erfarenhet är att målgruppen ofta upplever att de inte blir förstådda och/eller hamnar mellan stolarna i vård- och stödsammanhang. Därför måste det säkerställas att samordnare/stödkontakt har adekvat kunskap om utsatthet i prostitution och bemötande av målgruppen.

Storasyster vill ge medskick om att även individer som utreds för och/eller döms för brott ska få tillgång till exitprogrammet. Det är inte ovanligt att målgruppen har en omfattande och komplex problematik som exempelvis missbruk, och heller inte ovanligt att de pressas/tvingas/hotas att begå brott på grund av sin utsatthet. Det är väldigt viktigt att en individ inte fråntas möjligheten att få hjälp ut ur utsattheten om hen blir föremål för en polisutredning eller döms för brott. Kriminalvården och ungdomsvården måste därför ses som en viktig medaktör i exitprogrammen.

Vi vill även lyfta att barn som blir utsatta för olika former av sexuell exploatering och som bedöms behöva bo annanstans än med sin ursprungsfamilj behöver tillgång till lämpliga jourhem och familjehem. Dessa jour- och familjehem behöver särskild utbildning och kompetens om sexuell exploatering samt vanliga reaktioner och konsekvenser på grund av utsatthet.

Storasyster önskar även se en utvidgning av den befintliga sekretessbrytande bestämmelse som finns i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) till att omfatta även misstanke om människohandel och andra former av sexuell exploatering. Detta för att öka chansen för upptäckt, stöd och skydd i tid för målgruppen.

Förbättrad upptäckt

10.1.3 (SOU 2023:97) *Lättillgänglig information och tydliga kontaktvägar*

10.3.8 (SOU 2023:97) *Kvinnofridslinjen och information riktad till utsatta bör utvecklas och stärkas*

10.3.9 (SOU 2023:97) *Kontaktvägar till stöd för barn och unga utifrån deras åsikter och erfarenheter*

16.3.1 (SOU 2023:98) *En långsiktigt målgruppsanpassad informationssatsning som når både vuxna och barn*

Storasyster tillstyrker utredningens förslag om förbättrad information och tydliga kontaktvägar till stöd.

Förbättrad information och kontaktvägar är särskilt viktigt för kvinnor med utländsk härkomst som inte känner till sina rättigheter och som saknar nätverk. Stödet bör tas fram i samverkan med civilsamhället och verksamheter som har lång erfarenhet av att möta målgruppen.

Angående 10.3.9 (SOU 2023:97)

Förslag: Barnombudsmannen ska ges i uppdrag att i samverkan med relevanta aktörer från civilsamhället inhämta barns och ungas erfarenheter och åsikter om hur vägar till stöd och hjälp bör utformas och utifrån resultatet av detta lämna förslag på utformning av lättillgänglig information och tydliga kontaktvägar till stöd och hjälp för barn och unga. I uppdraget bör även ingå att samråda med andra relevanta myndigheter.

Vi ställer oss i grunden positiva till både detta förslag innebärande att en typ av stödlinje för barn inrättas och förslaget om att NCK ska förtydliga att den vuxna målgruppen omfattas av existerande stödlinjer. Vi vill dock framföra följande:

Stiftelsen 1000 Möjligheter driver Ellencentret som redan idag på många vis motsvarar en sådan stödlinje som efterfrågas i utredningen, med mycket gott resultat. På grund av begränsad finansiering så är den dock avgränsad i sin tillgänglighet avseende öppettider och språk men det är omständigheter som relativt lätt går att förändra med en tillräcklig och stabil finansiering. Ellencentret samverkar också idag med en stor del av de relevanta civilsamhällesaktörer som finns på området, exempelvis med oss på Storasyster/Novahuset och har också god samverkan med det offentliga i sin verksamhet. 1000 Möjligheter har gjort ett gediget arbete med att inhämta barns och ungas erfarenheter och åsikter om hur vägar till stöd och hjälp bör utformas innan man startade upp Ellencentret.

Med tanke på det oerhörda lidande som barn och unga utsatta för sexuell exploatering utsätts för här och nu så menar vi att det i första hand inte är försvarbart att lägga till ett ytterligare steg i form av en utredning till Barnombudsmannen, innan man uppdrar åt någon att bedriva det föreslagna stödet och att på så sätt förlänga processen tills barn och unga får tillgång till en stödlinje. Särskilt inte mot bakgrund av att utredningen själva konstaterar ” att en kontaktväg i form av exempelvis en stödlinje eller chattfunktion för barn i utredningens målgrupper lämpligast bör drivas av en organisation inom civilsamhället.”

Vi menar istället att man direkt kan uppdra åt Ellencentret att bedriva den form av verksamhet som förslaget åsyftar. Ellencentret är den aktör inom civilsamhället som redan idag bedriver det som efterfrågas och som specifikt vänder sig till barn och unga som utsätts för sexuell exploatering och som dessutom byggt upp sin verksamhet utifrån vad barn och unga i målgruppen själva önskat. Utöver online-stödet så bedrivs också specialiserat stöd av leg. psykologer på en mottagning dit unga kan komma utan kostnad och utan remiss på exempelvis traumabearbetande samtal och behandling. Denna spetskompetens som fås genom det kliniska arbetet på mottagningen är avgörande för kvalitetsutvecklingen av det stöd som ska bedrivas på en stödlinje.

Dessutom bedriver stiftelsen redan en annan nationell stödlinje; ungarelationer.se – för att motverka kilaras våld mot tjejer och våld i ungas parrelationer, med mycket gott resultat. Det finns självfallet också en mängd goda synergier och resursbesparande effekter av att samma aktör som redan har kunskap och erfarenhet av att bygga upp en stödlinje för en särskild grupp våldsutsatta unga även driver och skalar upp ytterligare en. Särskilt i skenet av att det också finns en koppling mellan de båda målgrupperna som stiftelsen har särskild expertis kring.

Rutinfrågor och bedömningsmetoder

10.3.11 (SOU 2023:97) *Rutiner för att fråga om våld samt bedömningsmetoder behöver utvecklas*

16.2.1 (SOU 2023:98) *Befintlig kunskap om identifiering av sexuell riskutsatthet och effektiva behandlingsmetoder inom hälso- och sjukvården bör samlas och spridas*

13.1.1 (SOU 2023:98) *Rutiner för att fråga om våldsutsatthet behöver inkludera frågor om sexuella övergrepp och utnyttjande i pornografi*

16.4.2 (SOU 2023:98) *Socialtjänst och hälso- och sjukvård ska ha tillgång till stöd som bygger på bästa tillgängliga kunskap*

Angående 16.2.1 (SOU 2023:98) och begreppet "riskutsatthet"

Storasyster ser positivt på utökad kunskap om riskfaktorer kopplade till sexuellt våld. Vi ställer oss dock något frågande till begreppet riskutsatthet som förekommer i både SOU 2023:97 och SOU 2023:98. Storasyster anser att begreppet är otydligt och upplever att det kan tolkas på flera sätt. Vi har bland annat lagt märke till att flera aktörer tolkar begreppet som likställt med våldsutsatthet vilket blir förvirrande. Om begreppet ska användas krävs en tydlig definition och ett förtydligande syfte med användning av detta begrepp. Det är exempelvis otydligt vad som avses med behandlingsmetoder (16.2.1 i SOU 2023:98) vid riskutsatthet, vad är det som ska behandlas? Riskfaktorer kan ju exempelvis vara missbruk, men även att en tillhör gruppen HBTQIA+ och/eller lever i socioekonomisk utsatthet. Att vara flicka/tjej/kvinna är också en riskfaktor.

Vi vill även lyfta att det vi tolkar som riskutsatthet, alltså riskfaktorer kopplade till utsatthet för våld, handlar inte enbart om att förövare utnyttjar någon sårbara situation. Det handlar också om att samhällets stödinsatser inte är anpassade för personer med erfarenhet av exempelvis omsorgssvikt, hemlöshet, substansberoende, socioekonomisk utsatthet, funktionsnedsättning och migration, eller för personer med HBTQIA-identitet.

Angående 10.3.11 (SOU 2023:97), 13.1.1 (SOU 2023:98) samt 16.4.2 (SOU 2023:98)

Få personer som är utsatta för sexuellt våld berättar spontant om sin utsatthet. Därför är det helt avgörande att de som möter målgruppen, exempelvis vårdpersonal, rutinmässigt frågar om eventuell våldsutsatthet. Storasyster ställer sig därför positiva till förslaget om att Soicalstyrelsen ges i uppdrag att i samverkan med Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) kartlägga och se över existerande rutiner för att fråga om våld och frågeformulär utformade för att upptäcka våldsutsatthet samt att undersöka om dessa kan kompletteras med frågor som avser våra målgrupper.

Vi vill dock understryka att det väldigt viktigt att det är just frågor om våld som blir det centrala i detta arbete. Formulär och samtal om exempelvis sexuell hälsa, skydd mot graviditet och sexuella sjukdomar samt missbruk av narkotika och alkoholintag syftar att ge bredare bild av den stöd-/vårdsökandes liv och kan vara relevant för en viss typ av verksamhet. Vad vi däremot vet är relevant för en mängd olika verksamheter är just frågor om våld. Det är alltså av stor betydelse vid en bedömning av vilka frågeformulär som är lämpliga att fokusera på, fokusera på de som explicit handlar om våld och att inte blanda ihop våldsutsatthet med frågor av mer allmän karaktär som rör sexualitet. Varken utnyttjande för pornografiska syften eller sexuell exploatering är något som är kopplat till individens sexualitet utan handlar om våldsutsatthet. Därmed är det av yttersta vikt att detta också signaleras av det sammanhang som sådana här rutinmässiga frågor sätts i. Vi vill lyfta Formuläret Frågor om våld (FOV) och uppmuntra till att detta kompletteras med frågor om sexuell exploatering samt utsatthet i pornografi.

Tydliggörandet gällande målgruppens status inom Sveriges arbete mot mäns våld mot kvinnor

10.3.1 [SOU 2023:97] *Utredningens målgrupper behöver lyftas fram i 5 § SoL*

10.3.2 [SOU 2023:97] *Socialstyrelsen ska få i uppdrag att ta fram stöd till rättstillämpningen med anledning av ändringen i SoL*

16.1.1 [SOU 2023:98] *Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften bör tydligt ingå i nationella strategier*

16.3.3 [SOU 2023:98] *Personer som utsatts för våld och övergrepp vid produktion eller distribution av pornografi bör vara en tydligare del av de nationella stödlinjernas målgrupper*

16.4.3 [SOU 2023:98] *En nationell stödfunktion om sexuellt våld bör omfatta utnyttjande i pornografiska syften*

Storasyster tillstyrker förslagen om tydliggörandet gällande målgruppens status inom Sveriges arbete mot mäns våld mot kvinnor. Det sexuella våldet som sker i pornografiproduktion och prostitution måste vara en självklar del av arbetet mot mäns våld mot kvinnor.

Angående definition av pornografi (SOU 2023:98)

Utredningen definierar pornografi som "Bilder, filmer och direktströmmad media som skildrar explicita sexuella aktiviteter i syfte att verka upphetsande för publiken". Detta ser vi som en förlegad och direkt skadlig definition av pornografi. Storasyster vill att begreppet pornografi definieras utifrån vad det faktiskt är: dokumentering av sexuellt våld. Våldet som de som utsätts i pornografiproduktion berättar om och pornografins skadeverkningar bör lyftas i definitionen. Pornografi är primärt ett uttryck för maktobalans, utnyttjande av kvinnokroppen och mäns våld mot kvinnor.

Tydliggörandet gällande målgruppens status inom Sveriges arbete mot mäns våld mot kvinnor

10.1.1 (SOU 2023:97) *Specialiserad lågtröskelverksamhet i form av Mikamottagningar kopplade till hälso- och sjukvården*

10.1.2 (SOU 2023:97) *Specialiserad lågtröskelverksamhet riktad till barn*

Angående 10.1.1 (SOU 2023:97)

Storasyster ser positivt på att utveckla lågtröskelverksamhet och vill särskilt framhålla vikten av kunna erbjuda traumabehandlingar som EMDR (Eye Movement Desensitization and Reprocessing Therapy), så som exempelvis Storasyster och Ellencentret gör idag. Vidare vill vi betona att det är viktigt med hög flexibilitet och expertis för fungerande traumabehandling och att vårdinsatser inte stannar vid utredningar utan att konkret behandling tillgämliggörs.

Vi vill även se ett starkare skydd i form av stöd, vård och behandling till migranter och papperslösa som är utsatta i någon form av sexuell exploatering eller människohandel och som idag i låg utsträckning erbjuds stöd, vård och behandling.

Angående 10.1.2 (SOU 2023:97)

Storasyster ser mycket positivt på utredningens förslag om att säkerställa särskild kunskap om sexuell exploatering hos ungdomsmottagningar och elevhälsa över hela landet för att kunna fånga upp och motivera utsatta barn att berätta, samt ge dem stöd eller slussa dem vidare till skydd och stöd.

Storasyster möter redan idag målgruppen utsatta barn och unga och är en lågtröskelverksamhet. Vi vill särskilt betona utredningens slutsats att **“Organisationer inom civilsamhället bör tillförsäkras ett långsiktigt ekonomiskt stöd för att kunna fortsätta driva lågtröskelverksamhet riktad till barn och unga”**. Med hänsyn till detta ser vi oroväckande på den negativa ekonomiska utveckling som drabbar civilsamhället, särskilt kvinno- och tjejjourer med expertis inom sexuell exploatering och människohandel.

Det är viktigt att specialiserade stödorganisationer som Storasyter och även Ellencentret samt Unga Relationer får långsiktigt hållbar finansiering för att kunna fortsätta bedriva verksamhet som möter målgruppens behov som det offentliga systemet idag är långt ifrån att möta. Det vore missvisande att beskriva civila aktörer som komplement till det offentliga då realiteten är att det är vi som bedriver huvuddelen av den verksamhet som faktiskt ger ett specialiserat stöd. Det finns flera möjligheter för det offentliga systemet att ta tillvara på den kunskap som finns inom civilsamhället, exempelvis genom idéburna offentliga partnerskap (IOP) eller reserverade kontrakt.

Uppsökande arbete

10.1.4 [SOU 2023:97] *Uppsökande verksamhet och rutiner för att fråga om sexuell exploatering*

10.3.10 [SOU 2023:97] *Metoder för uppsökande verksamhet behöver utvecklas*

16.4.1 [SOU 2023:98] *Det uppsökande arbetet på internet bör kartläggas och utvärderas*

Angående 16.4.1 (SOU 2023:98)

Förslag: Regeringen bör ge Jämställdhetsmyndigheten, Socialstyrelsen, Linköpings universitet [Barnafrid] och Uppsala universitet [Nationellt centrum för kvinnofrid] ett gemensamt uppdrag om att identifiera, följa upp och utvärdera arbetssätt för socialt uppsökande arbete på internet. Arbetssätten bör vara inriktade på att upptäcka äldre barn som utnyttjas sexuellt, både i pornografiska och andra syften, samt vuxna som utsätts för övergrepp vid produktion eller distribution av pornografi, i syfte att förhindra fortsatt utsatthet och att kunna erbjuda insatser. När det gäller barn bör samråd ske med Polismyndigheten

Storasyter välkomnar samarbetet med idéburen sektor och organisationer som redan bedriver ett aktivt uppsökande arbete.

Vi vill framhålla att om det uppsökande arbetet standardiseras för exempelvis socialtjänsten (enl 3 kap 1§, och 5 kap 1§ SoL) behövs kontinuerlig uppföljning och samordning då individerna som kontaktas kan vara samma personer och därav bli kontaktade upprepade gånger från olika håll. Om socialtjänsten ska genomföra uppdraget genom fältarbetare på digitala plattformar behöver det vara tydligt vilken befogenhet och roll den med uppsökande tjänst har och hur vidarelussning till andra instanser går till, samt att detta måste vara effektivt och fungerande. Detta arbete kräver hög kunskap om målgruppen samt specialiserat stöd och bemötande med nära dialog i hela kedjan. Storasyster vill lyfta vikten av att ta tillvara på den kunskap som finns i civilsamhället och involvera dem i utformningen av det ökade uppsökande arbetet, till exempel Alltid sedd och Novahuset som bedriver uppsökande arbete online, samt involvera dessa i utveckling av metoder för att fråga om sexuellt våld.

Rättsväsendet

19.1 (SOU 2023:98) *Anmälningsbenägenheten för olaga våldsskildring behöver öka*

19.2 (SOU 2023:98) *Anmälningsbenägenheten för brott mot person behöver öka*

19.3 (SOU 2023:98) *Fler brott mot person skulle kunna upptäckas i redan upprättade anmälningar och pågående utredningar*

19.1 (SOU 2023:98) *Anmälningsbenägenheten för olaga våldsskildring behöver öka*

19.2 (SOU 2023:98) *Anmälningsbenägenheten för brott mot person behöver öka*

19.3 (SOU 2023:98) *Fler brott mot person skulle kunna upptäckas i redan upprättade anmälningar och pågående utredningar*

Angående 19.1 (SOU 2023:98)

Precis som utredningen vill Storasyter se fler anmälningar avseende olaga våldsskildring men saknar aspekten att dessa anmälningar också måste utredas på ett adekvat sätt samt kunna leda till fällande domar. I detta hänseende vill vi hänvisa till Roks som, för att bedöma effektiviteten av straffbestämmelsen om olaga våldsskildring, polisanmält flera pornografiska filmer. I dessa fall har förundersökning antingen lagts ner eller inte inletts. I ett ärende från 2022 inleddes en förundersökning avseende olaga våldsskildring, som sedan lades ner med motiveringen att brottet hade begåtts utomlands och att bevisningen inte fanns tillgänglig i Sverige. Det fanns enligt polisens bedömning inte förutsättningar för internationell hjälp. I ett liknande ärende, under 2023, inleddes aldrig någon förundersökning. Som skäl angavs att det var uppenbart att brottet inte gick att utreda.

Storasyter saknar således förslag i utredningen om hur rättsväsendet ska säkerställa att denna typ av brott utreds och att lagstiftningen tillämpas i praktiken. Vi skulle exempelvis vilja se förslag om:

- specialiserade sexualbrottgrupper inom polis varje region
- kunskapshöjande insatser inom rättsväsende
- utredning om internationell möjligheter till samverkan hos polis avseende bland annat olaga våldsskildring

Forskning och metodutveckling

10.3.6 (SOU 2023:97) *Vård- och behandlingsformer inom hälso- och sjukvård samt socialtjänstinsatser behöver utvecklas*

16.2.1 (SOU 2023:98) *Befintlig kunskap om identifiering av sexuell riskutsatthet och effektiva behandlingsmetoder inom hälso- och sjukvården bör samlas och spridas*

16.2.2 (SOU 2023:98) *Medel bör avsättas för forskning om sexuell exploatering och dess konsekvenser i den kommande forskningspropositionen*

16.4.1 (SOU 2023:98) *Socialtjänst och hälso- och sjukvård ska ha tillgång till stöd som bygger på bästa tillgängliga kunskap*

Storasyster ser positivt på utredningens förslag om forsknings- och metodutvecklingsinsatser. Vi vill understryka vikten av att ta tillvara på den kunskap och den användning av metoder som idag finns inom civilsamhället samt att civilsamhället inkluderas i framtida forskning och metodutveckling.

Det finns redan idag gediget forskningsmaterial om sexuell exploatering och dess konsekvenser varför Storasyster önskar att merparten av finansiering går till metodutveckling och fokus på behandling.

Cecilia Bødker Pedersen, generalsekreterare Storasyster
Sofie Karlsson, sakkunnig Storasyster
2024-05-24, Stockholm